

lomarni živinorejci nezdravo mleko, ali pa zdravo v zakisanih posodah nosijo, kar po pravici s sirom vred tudi njegovo nevoljo vzdiguje.

Ko je mleko podsirjeno, je misliti na to, da se žmitek (tako recimo vsirjeni masi) počasno začne vbijati, primerno razdrobljevati. To delo se ugodno opravi tako, da se žmitek polagoma razreže, najpred s široko žlico na debele kose, potem z leseno sabljo navskriž že v manjše kose, in poslednjič, ko se je prej v kotlu obrnil, s tarnačem, ki naj je na spodnjem koncu zavolj boljšega raztrgovanja sira previden z roglji lesenimi ali pa iz močnega kotlovnatega dratú, razdrobi tako, da so kosci kakor grah veliki, ali pa le kakor laneno, konopneno seme. Pri takem rezanju in drobljenju žmitka se siratka lepo iz njega ločiti mora, kar se vsaj po večem toliko bolj zgodi, kolikor bolj je zdrobljen.

Ko je žmitek primerno razdrobljen, zakaj pa je zdaj skrbeti? Pred vsem zato, da se sirni drobci zavolj večje trpežnosti sira primerno vtrdijo, kar se doseže s tem, da se kotel, ki se je pri vlivanju sirišča iz ognja odmaknil, zdaj dene zopet na ogenj, da se sir kuha in zgreje po okoliščinah na 35 do 42 stopinj gorkote po R. Kdaj zadostuje manj, kdaj je treba več greti, stoji spet na sirarjevi razsodbi, pri kateri more pazljivo ozirjemati na to, s kako močnim in kolikim mlekom ima opraviti in misliti naprej, kako veliko kepo bo iz kotla privabil. Če ima močno mleko in ima biti velik hleb, utegne ga ravno, ker je velik, močen, po neugodnih okoliščinah poznejši še v kleti pri solenji in zorenji hudo križati, in mu zeló nagajati z razpenjanjem v masševanje, da je neko dolžnost pri njem opustil, da ga namreč ni že koj v kotlu z zadostnim gretjem krotil, in ga pozneje v tlačilnice morebiti tudi vse premalo stiskal; nasproti pa manjši ali iz nekoliko posnetega mleka narejeni hleb, ravno zato, ker je majhen in slabši pri vrenji, ne razsaja toliko, če tudi je malo manj zapečen in stisnjen, kakor je velikemu treba. Zato se Tomincem in Bovčanom, ki neradi veliko grejejo in navadno premalo stiskajo, manjši ali iz napol posnetega mleka narejeni hlepci, zlasti kar se tiče rednega vrenja in terpežnosti sira, vselej boljše obnesejo, kakor pa veliki, pri katerih se posebno, če kaka huda vročina ali druge neugodne okoliščine pritisnejo, pomanjkljivost njih ravnanja večkrat na veliko škodo pokaže.

(Dalje prihodnjič.)

Novi Kranjski panj

po Dzierzonovi osnovi.

Spisuje Luka Porenta, župnik in čebelar v Bohinji.

(Dalje.)

IV.

Vse prazno satje se lahko za prihodnje potrebe prihrani, ker je na satnike ali pa v romčke prilepljeno. To pa zopet čebelarju mnogokrat prav pride, če kaj prida lepega, se vé da ne prestarega ali črvivega satja prihranjenega ima. Kaj hitro ti, na priliko, prvi roji napredujejo, če jih namesti v prazne panjeve v satje vsadiš ali vgrebeš, in če že dzierzonzirane panjeve imaš in sam roje delaš, se boš sam čudil, kako hitro se ti bodo plemenjaki, katerim si, bodi-si prve ali druge roje vzel, opomogli, ako jim namesti tistih satov, katere si jim za narejene roje s čebelami in zalego vred odvzel, praznih, pa že dodelanih satov nazaj daš, naj so že na satnike ali v romčke delani! Kolikokrat čebelarji, posebno če je v ajdovem cvetji dobra paša, praz-

nega satja iščejo, in dobro plačujejo, da ga potem ali v panjeve nastavljaajo ali pa v škatlje devljejo!

Res je sicer, da si tudi čebelar, kateri le navadne panjave ima, več ali manj praznega satja lahko prihrani in tudi lahko porabi; al še veliko lože stori to tisti čebelar, kateri nove Kranjske panjeve ima, ker mu ni družega treba, kakor samo to, da takrat, kedar čebele trga, satnike ali romčke s praznim, ali pa le malo z medom nasmetenim satovjem iz panjev pobere, čebele proč omete, in satove v prazne panjeve obesi, potem pa, kedar čas za to pride, ali v škatlje ali pa čebelam v panjeve poklada.

Tako čebelam veliko truda in dela, sebi pa veliko medu prihrani, zakaj čebele ne nosijo voska naravnost iz rož ali cvetic, ampak ga delajo iz povžitega medu. Najslavniši čebelarji sedanjega časa pa sploh trdijo, da morajo čebele 10–15 funtov medu povžiti, predno 1 funt voščine ali satine naredé.

Če je pa taka, potem vsak lahko spozná, kolikošno škodo tisti čebelarji sami sebi delajo, kateri še mlado in dobro ohranjeno satje prodajajo ali v vosek pokuhajo! Le zopet računajmo: Če 1 funt voščine ali satine prodáš, dobiš za-njo 40–50 soldov, če pa 10–15 funtov medu za pitanje kupiš in ga po 30 soldov plačaš (kar pa še ni posebno drago), boš dal za-nj 3 gld. do 4 gld. 50 krajc. Ali nisi tedaj popolnoma sam svoj tat, če mlado in še dobro ohranjeno satje prodajáš ali pa v vosek pokuhaš? Umen čebelar bo le tisto satovje prodal ali v vosek pokuhal, ki je že prestaro ali črvičvo ali sicer kaj omadeževano, mlado in lepo satje pa, bodi si čebelno ali trotovo, si bo za svoje panjeve in škatlje prihranil in v svojem času porabil. To bo pa veliko lože storil, če nove, ne pa, če le stare Kranjske panjave ima.

V.

Kakor prazne, ravno tako si čebelar tudi z medom napolnjene satove lože prihrani, in tudi lože porabi, če nove Kranjske panjeve ima, ker mu ni treba družega storiti, kakor to, da polne satove iz panjev vzdigne in jih potem, ko je že čebele od njih ometal, v prazne panjeve postavi in te panjeve dobro zamaši, da mu kak mrčes va-nje ne pride. Tako si med čez zimo, in če hoče, tudi še čez prihodnje poletje ohrani.

In to mu zopet v mnogih primerljajih kaj prav hodi. Na primer: V jeseni imaš nekatere lepe družce, kateri imajo dobre mlade matice; rad bi jih za plemo obdržal, pa so prelahki, da bi zamogli čez zimo obstati. Daj vsakemu toliko medu v satovji, da ga bo imel čez zimo zadosti, to je, obesi v tak panj v jeseni enega, dva, ali še več z medom napolnjenih satov, katere si iz tistih panjev vzel, ki si jih podrl, ali pa iz tistih, kateri imajo v jeseni še več medu, kakor ga za zimo sami za-se potrebujejo.

Tukaj imam zopet lepo priložnost, memogredé povedati, kako svoje plemenjake oskrbljujem, da se mi ni treba bati, da bi jim čez zimo živeža pri-manjkovalo. Dam namreč najprej vsakemu plemenjaku toliko z medom bolj ali manj napolnjenih satov, kolikor mislim, da bo eden ali drugi do spomladi živeža potreboval. Te satove pa obesim v panj tako-le: Koj za zadnjo končnico, katero navadno odpiram, kedar kaj čebele ogledujem, pustim kake 3 ali 4 zarezice prazne, da nič satov va-nje ne položim (imam namreč sam za-se panjeve številke III. z romčki, ki se v zarezice pokladajo), v 4. ali 5. zarezico pa obesim en poln sat, in potem druge satove, kolikor jih je potreba. Čebele se na zimo bolj v sredo panjev skupaj stisnejo in ugnjezdijo, kjer je tudi najbolj toplo, in potem se, kakor jim je treba, od sata do sata za

médom pomikajo. Kedarkoli se tedaj hočem pozimi prepričati: ali so čebele s potrebno hrano še preskrbljene ali ne, mi ni drugega potreba, kakor da zadnje končnice, eno za drugo, kolikor morem, tiho odpiram, da čebel ne begam, in tako koj vidim, ali je zadnji sat še z medom založen ali ne. Dokler je v tem satu še méd, sem brez vse skrbi; kedar pa vidim, da so čebele že ta sat obsedle, in da tudi v tem satu ni več kaj prida medú, potem vzamem drug z medom napolnjeni sat, in ga v 3. ali 4. zarezico potisnem, kar se lahko zgodi, če tudi panju nič ne premikam ali da bi ga celó iz ulnjaka jemal. Ako mi čebele tudi iz tega sata med pojedó, zime pa še le ni konec, no, zdaj dam panju še drugi sat v 2. ali 3. zarezico, in tako delam tako dolgo, dokler čebel iz zime ne spravim; kajti pozimi je veliko bolje méd v satovji čebelam pokladati, kakor pa čistega ali izcejenega. Če se pozimi čebelam čisti med klade, to veliko manj izdá, ker ga čebele že takrat, kedar ga v satje prenašajo, polovico povžijejo, zraven tega je pa izcejeni méd pozimi za čebele še posebno, če se nič izleteti ne morejo, tudi škodljiv, ker jih tako razpenja, da celó popokajo ali pa vsaj panj navadno zeló omažejo in onesnažijo. (Dal. prih.)

Narodno-gospodarske stvari.

Vprašanje in odgovor o pravici ribštva.

„Novicam“ je došlo sledeče vprašanje:

„Kako stoji z ribiškimi pravicami in kdo ima pravico ribe loviti?“

Na to vprašanje odgovorimo sledeče:

Ribštvo razpada v 2 vrsti: ena zapopada ribe v ribnikih (bajerjih), druga ribe v potocih in rekah. Ker mislimo, da gori stavljeno vprašanje le na drugo vrsto meri, zato odgovarjamo na to.

Pravica do ribštva v rekah in potocih je izprva bila le predprava vladarjev, zato se ta vladarska pravica imenuje latinski „regale“. V tem smislu je za doljno Avstrijo cesar Rudolf II. dal postaviti za ribiče 3. rožnika 1583. leta.

V obče je dandanes pravica ribštva v potocih in rekah v rokah tistih bivših zemljiških (gruntnih) gospósk, kjer teče reka ali potok, ako ni kdo drug po služnosti ali po zastaranji te pravice dosegel, ali te pravice od nje kupil ali v najem vzel. Zato se ne sme v obče ribiška pravica v potocih in rekah z zemljiško lastnino zmešati (ukaz notranje-avstrijske gubernije od 24. svečana 1790). V Ljubljani in Gradašici, na priliko, imajo ribiško pravico: križanska komenda menda za 24 ribčev, Ljubljansko škofijstvo za 2 ribiča, in menda še drugi.

Po tem takem tedaj ne sme nihče brez dovoljenja lastnika ribiške pravice ali najemnika te pravice v rekah in potocih rib ali rakov loviti. Zato gori navedeni ukaz od 24. svečana leta 1790 vелеva ljudstvo podučiti, da ne misli, da ima pravico do ribštva pesestnik, če reka ali potok teče skozi zemljišče njegovo ali poleg zemljišča njegovega. Veljá namreč mnenje, da so lastniki ribiške pravice to lastnino dosegli le „titulo onoroso“, to je, da so za njo kaj dali, plačali ali jo po kakem drugem bremenu dosegli.

Iz vsega tega je razvidno, da pravice ribštva segajo v starodavne čase nazaj kakor pravica lovstva, in da so izprva bile predprave vladarjev.

Ker pa so razmere časa marsikaj v lastninskih pravicah premenile, — ker podloštva desetine in tlake ni

več, — ker so postave za rabo rek itd. prišle v novejših časih na dan, skuša Avstrijska vlada že od l. 1857 novo postaviti za ribštvo na svetlo spraviti in s tem ter tje so nekatere dežele že osnovala tako postaviti, al izgotovljene nove postave še nimamo, čeravno bi je živo potrebovali.

S tem mislimo, da smo rešili gori stavljeno vprašanje na gotovih podlagah.

Politične stvari.

Zakaj so se kristjanski Slovani vzdignili zoper Turka.

Iz spomenice, katero so Ercegovinski ustajniki v Metkoviću 12. dne t. m. izročili poverjenikom evropskih vlad.

Ker to pismo na drobno svetu razodeva vzroke upora Ercegovincev in Bosnjakov zoper Turško gospodstvo, bode gotovo našim bralcem po godu, da jim iz imenovane spomenice glavne stvari naznanimo.

Spomenica glasi se tako:

„Slavno evropsko poslanstvo! Že čez štiri stoletja tužna in siromaška raja, kristijani Ercegovine, zdihujejo v žalosti in nadlogah, tlačeni od Turškega barbarstva, a vendar jim krščanske in izobražene velike vlade evropske niso še enega pogleda milosrčnosti pokazale. Ker taci stisek in nadlog žalostna raja ni mogla dalje prenašati, zato je sedaj skupno prijela za orožje, da se reši grozovitega barbarstva, ki se mora ne samo v greh, temuč tudi v sramoto šteti celi Evropi, katera trpi, da tako barbarstvo tlači in preganja slavjanski narod v Ercegovini. Slišali smo, gospodje, da ste poslani od svojih vladarjev gledat naše reve in muke, in preiskavat, zakaj smo zgrabili za orožje. Mi sicer mislimo, da ne bi treba bilo dokazovati Vam Turških grozovitosti, ker gotovo vsak izmed Vas jih pozna; vendar Vam jih moramo nekoliko opisati.

1. Začnimo pri agah! Če nesrečni kmet, ki nima lastnega zemljišča, od age (turškega posestnika) vzame nekoliko zemlje v najem (štant), mora jo gnojiti, obsejati in obdelati, mora pa agi tudi najmanj polovico pridelka dati. Kedar pa pride aga s hlapci po pridelke (kar se godi tri ali štirikrat na leto), mora ubogi kmet preživiti hlapce in konje njegove, če ne, čaka ga palica in zapor.

2. V Turčiji — kar drugod nikjer ni na svetu — daje se desetina v najem (štant), najemniki pa, v dogovoru s Turškimi uradniki, pobirajo desetino desetkrat višjo, kakor bi jo pobirati smeli. Raja daj in plačaj, če ne, te tožim!

3. Vrh vsega tega, spoštovani gospodje, vedite, da raja mora še davek in druge davščine od te zemlje plačevati. (Vsi ti davki celó ubozega kmeta znašajo 30 do 40 zlatov (cekinov), pa tudi 80 do 100 na leto.)

4. Živino, od katere se davek plačuje, štejejo samovoljno brez vsega reda. Turku ne štejejo njegove živine; če pa ima kristijan 10 glav živine, naštejejo mu je 30; za vse to mora revni kmet agi še za travo plačati, če ne, ga toži pri aliji (turškem sodniku), in kdo ga sodi? — alija!

5. Ako je kak kristijan od Turka poklican pred sodbo ali če kristijan toži Turka, pa nima dveh Turkov za priči, zgubi tožbo in čaka ga še zapor.

6. Turki siloma jemljejo nam naša dekleta in naše žene, in jih turčijo, to je, nečistosti ž njimi uga-